अथ कश्यपस्मृतिः

प्रायश्चित्तवर्णनम्
अथ काश्यपीयान् गृहस्थधर्मान् व्याख्यास्यामः
आहिताग्निः
स्वदारनिरतोऽचाग्न्यग्निहोत्री स्नातामृतुकालगामी देवपितृमनुष्यभूतब्रह्मयज्ञानुसेवमानः एकद्वित्रिचतुर्णां ब्राह्मणान् कुर्वाणो व्रतनियमहोमजाप्यपरो मातृपितृभक्तो दारापत्यपोषकः शेषानुभोजी उपवासी
त्रैवर्णिकमेदकसूतकान्नपरिहरमाणोऽलांगल वृत्तिः । तत्र च भूम्यपोढने वृक्षच्छेदने नास्यधर्मोभवति । कूपसेतुतडागविप्रदेवतायतनभेदने प्रायश्चित्तं ब्राह्मणेभ्यो निवेद्य चतस्रआहुतीर्जुहुयात् ।
इदं विष्णुरिति प्रथमा मानस्तोक इति द्वितीया स्ववासा इति तृतीया दंष्ट्राभ्यामिति चतुर्थीरत्यस्रपोढयेत् तस्यैव देवतायै पूर्णाहुतिं जुहुयात् । अथ गोबलीवर्दमहिषधूर्याविकहिंसावाप्तौ प्रायश्चित्तकामकारतामित्येके । दोग्धृदमनपर्यस्तपाषघट्टनघंटाभरणभूषणयो

जन तैलमंडौषधभेषज्यत्रितय-माणे व्याप्तानामकामावाप्त्यै प्रायश्चित्तंब्राह्मणेभ्यो निवेद्य सशिरक्षुरवपनं कृत्वा प्राजापत्यं कृच्छ्रमाचरेत् । चीर्णांते गां दद्यात् । तिलधेनुं जल-धेनुं चेतिकाश्यपः ।
अथ
मृगमहिषगंडुकवराहशरभऋक्षसिंहव्याघ्रमंडूकशूकर मत्स्यग्राह-शिशुमारादीनां वधेष्वहोरात्रं । चीर्णांते गां दद्यात् । मेष स त्रिरात्रं चीर्णान्ते हिरण्यं दद्यात् ।
अथ काक-वलाक-हंस-सारस-कारण्डव-चक्रवाक-गृध्रश्येन-खंजरीट-टिट्टिभोलूक-शुक सारिकामयूरकाक-मद्र कलविंक-कपोत कपिंजलादीनां वधेष्वहोरात्रं चीर्णान्ते तिलान्दद्यात् ।
अथातः श्व-जम्बूक-विडाल-ऋषभरक्षुवासतोष्ट्र शूद्र वधे त्रिरात्रं च प्रायश्चित्तं ब्राह्मणेभ्यो निवेद्य प्राजापत्यं कृच्छ्रं चरेत् । चीर्णान्ते सव्रीहीन् दद्यात् । कृकलास-सर्पनकुल-विडालगोजावधे त्रिरात्रं चीर्णान्ते लोहं दद्यात् । येषां व्यापादने प्रायश्चित्तमुक्तं तेषामेवोच्छिष्टभोजने

प्राणायामशतंकृत्वा घृतं प्राश्य शुद्धः स्यात् ।
जातमृतकसूतके ब्राह्मणो दशरात्रेण क्षत्रियः पंचदशकेन वैश्योविंशतिरात्रेण शूद्रो मासेन शुद्ध्यति । तच्चेदंतःपुरवापतंति तत्समेन शुध्यावस्वहः । अब्राह्मणो न जायते नाधीयीत नाध्यापयेत् न दद्यात् न प्रतिगृह्णीयात् । अशुचिर्द्विपदे चतुष्पदे नादितदहः । अथानशनमृतानामशनिहतानां वा अग्निप्रविष्टानां भृगुपतनसंग्रामदेशां- तरमृतानां वा गर्भविनिःसृतानां त्रिरात्रेण शुद्धिरुच्यते ।
अथ लशुन-पलांडुगृञ्जन-कुंभीकुक्कुटभक्षणे सुरासीधुमधुमद्यपाने अयाज्ययाजने पतितसावित्र्! युपनयने तैः प्रायश्चित्तं ब्राह्मणेभ्यो निवेद्य यत्र ग्राममृगाणां पशूनां शब्दो न श्रूयते तस्मिन्प्रदेशे अग्निं प्रणिपरिसमुह्य पर्य्युपरिस्सर्य सशिखवपनं कृत्वा प्राक् प्रणीतेन विधिना पुनः संस्कार-मर्हन्तीति ।

अथ पञ्चमहापातकाः प्रवक्ष्यन्ते ब्राह्मणो नैव हन्तव्यः स्वस्वप्रक्षेपया

द्विजैः
सुवर्णहरणं चैव कर्तव्यं न कथंचन १ सुरुपत्नीं न गच्छेत संस्पर्शश्च न तैश्चरेत्
महापातकसंज्ञेया निर्दिष्टानां मनीषिभिः २
वत्सरत्रितयं कुर्यात् नरः कृच्छ्रं विशुद्धये
आत्मतुल्यसुवर्णं च दद्याद्वाविप्रतुष्टिकृत् ३ आत्रेयीगर्भं राजन्यवैश्यौ यज्ञगतौ हत्वा एतदेवकुर्यात् ।

अथाकालिव्याख्यास्यन्नाह अविनिरटकविद्य तवज्रनिर्घातप्रपतने भूमिचलने चैवाथनिम्नोत्तरे चैव प्रायश्चित्तं ब्राह्मणेभ्योनिवेद्य समीमयीनां समिध मधुदधिघृताक्तानामष्ट-साहस्रं जुहुयात् । शन्नोदेवीति काश्यपः ।
यत्र वेश्मनि उलूकोनिपतति । गृहं गोधाकपोतः प्रविशति ।
कृष्टः शकुनिः श्येनो वा रथभुज्येवानिपतति । वल्मीक दीपिकागृहे पुरो ददति । शृगापुरोहणे कपाटघंटापुरोहणे चैव प्रायश्चित्तं

ब्राह्मणेभ्यो निवेद्य शमीमयीनां समिधदधिमधुघृताक्तानामष्टसहस्रं जुहुयात् वास्तोस्पते इति काश्यपः ।

अथ नैमित्तिकानि व्याख्यास्यामः क्षीरभाण्डभेदने मंथने भंजने पुरोहललांगल गलचक्रतूपपतने रथविपर्य्यासने अश्वभंजने रजस्वला-शवस्पर्शने आदित्यास्तमने संदमंदेदुःस्वप्नदर्शने कर्णकेशपतिपुरोहणे यूपस्थलस्पर्शन मृतकसूतक भोजने चैव ब्राह्मणेभ्यो निवेद्य सचैले कृत्वा स्वप्रतिरथं जपेदिति काश्यपः ।

अथातः पात्राणां शौचविधि व्याख्यास्यामः पलेखने न दारुपत्रे भस्मनांकांस्यं शीश्रुतास्त्रायसानां सिकताभिः शौचं । दंतशंखमणिराजतसौवर्णानां घर्षणं । मृण्मयानां पुनर्दहनं । धान्यवाससां वहूनां प्रोक्षणं काष्ठ रज्जुत्वक्चर्म चीर वेणु विदलपत्रपर्णानां चलवच्छौचम् ।

अथ पूर्व पापकर्मणां चिह्नं व्याख्यास्यामः
अगम्यागामी दुश्चर्मा तस्मात्प्रायश्चित्तं वेदात्मविशुद्धये

। एतान् श्राद्धेपरिवर्जयेत् ये चान्ये पंक्तिदूषकाः । क्षट्टघटा चा घटानटा प्रव्रजितरंगारतानिदेवलकनक्षत्रजीवकग्रामयाजकपर्य्याहित-पर्य्याधारकविविंदकपौनर्भवानाश्नंति । अदन्तादेके नाश्नंति । भार्याजितस्य नगरग्रामयाजकेभ्यः अविश्रस्तघाती व्यंगोनक्षत्र सूचकाः । वर्जनीयाद्विजाह्येते श्राद्धकर्मसु नित्यशः
दाराधीनाः क्रियाः सर्वा दाराः स्वर्गस्य
साधनं ४
इत्येतत्ब्रह्मणाप्रोक्तं
काश्यपस्यानुशासनम्
सप्त पौनर्भवा कन्या वर्जनीया कुलाधमाः ५
वाचा दत्ता मनोदत्ता कृतमंगलकौतुका
उदकस्पर्शका या च या च पाणिग्रहीतिका ६
अग्न्युपायं गता या च पुनर्वाह्यस्य
वादिका
इत्येताः कश्यपप्रोक्ता दहेयुः
कुलमग्निवत् ७
प्ररोहत्यग्निमादाय पादपानां कुलंमहत्
न हि पुनर्भवादीनां कुलं तस्य प्ररोहति ८
पिता वा यदि वा भ्राता माता वा यदिवेतरः
नरश्च कृतपापानां गति यां याति तां शृणु ९
मनिवर्ती यथा श्येनो गच्छत्येव यमालयं

एवं च नरकं याति कन्या अमृतकारका १०
पुनः सम्पद्यते नारी गतमात्मानमात्मनि
अस्थिमात्रं त्वचं भित्वा शुक्रं तेजोबलं
तथा ११
शुद्धिं न ये प्रयच्छंति दुहितरं लोभमोहिताः
तेषां तु नरके घोरे याति वै सप्तमं कुलम् १२
गमनागमनायोगात् एवं शुक्रे विधीयते
एवं ज्ञात्वा युक्तकन्यां विंदेत स तत्कुलात् १३
नस्याद्दैवे च पित्र्! ये च दासीस्यादथ संचिता
क्रयक्रीता तु सा दासी न सा पत्नी विधीयते १४
अग्निष्टोमातिरात्राणां शतं शतगुणी कृतम् प्राप्नोति पुरुषोदत्वा होममंत्रै रलंकृताम् १५
यस्तु सात्यमधर्मेण पिता समर्पयेत् सुताम्
स प्रेत्य लभते स्थानं यथा दक्ष प्रजापतिः १६
इति काश्यप प्रणीतं धर्मशास्त्रं समाप्तम्

Reference:
"Kashyapa Smriti," in Shastri, Rajguru Haridatt, ed., *The Smriti Sandarbha: Collection of Thirteen Dharmashastric Texts by Maharshis, Vol. IV*,
Delhi: Nag Publishers, 1988, pp. 2485-2490.

अथ पुलस्त्यस्मृतिः

वर्णाश्रमधर्मवर्णनम्

कुरुक्षेत्रे महात्मानं
पुलस्त्यमृषयोऽब्रुवन्
तांश्च धर्मान्प्रकारांश्च नो वद
स्मार्तमागमम् १
एवं पृष्टः प्रत्युवाच सर्वांस्तान्
पृच्छत ऋषीन्
पंचधा वास्थितं धर्मं शृणुध्वं
द्विजसत्तमाः २
वर्णधर्मः स्मृतस्त्वेक आश्रमाणामतः परम्
वर्णाश्रमस्तृतीयस्तु गुणनैमित्तिकस्तथा
३
वर्णमेकं समाश्रित्य योऽधिकारः प्रवर्तते
वर्णधर्मः स विज्ञयो यथोपनयनं त्रिषु ४
यस्त्वाश्रयं समाश्रित्य पदार्थः
संविधीयते

उक्त आश्रमधर्मस्तु भिक्षापिण्डादिकं तथा ५
उभयस्य निमित्तेन यो विधिः सम्प्रवर्तते नैमित्तिकः सविज्ञेयः प्रायश्चित्तविधिर्यथा ६
ब्रह्मचारी गृहस्थश्च वानप्रस्थश्च भिक्षुकः
उक्त आश्रमधर्मस्तु राजधर्मस्तु पञ्चमः ७
वर्णधर्मश्चतुर्णां यः आश्रमाणां तथैव च द्वयोः साधारणो धर्मो यश्चासौद्वयशेषभाक् ८
इज्याध्ययनदानानि यथाशास्त्रं सनातनम् ब्रह्म क्षत्रिय वैश्यानां सामान्यो धर्म
उच्यते ९
याजनाध्ययने राज्ञो भूतानाञ्चाभिरक्षणम्
पाशुपाल्यं कृषिश्चैव वैश्यस्याजीवनं
स्मृतम् १०
शूद्र स्य द्विजशुश्रूषा
द्विजानामनुपूर्वशः
शूद्रा च वृत्तिस्तत्सेवा कारुण्यं कर्म
तथैव च ११
गुरौवासोऽग्निशुश्रूषा स्वाध्यायो व्रत
धारणिं
त्रिकालस्नापिता भृत्यै गुरौ प्राणांतिकी
स्थितिः १२

तदभावे गुरुसुते तथा सब्रह्मचारिणि कामतो वा समानत्वं स्वधर्मो ब्रह्मचारिणः १३
समेखलो जटी दण्डी मुंडी गुरुगृहाश्रयः अन्यथा ग्रहमेधित्वं गच्छेत्कामतो वाश्रमांतरम् १४
अग्निहोत्रोपचरणं जीवनञ्च स्वकर्मभिः धर्मदानेषु काम्येषु सर्वत्र जनविक्रयाः १५
देवपित्र्! यतिथिभ्यश्च भूतानामानुकम्पिता
श्रुतिस्मृत्युक्तसंस्कारो धर्मोऽयं
गृहमेधिनः १६
जटित्वमग्निहोत्रित्वं भूशय्याजिनधारणम्
वनेवासः पयोमूलनीवारकणवृत्तिता १७
प्रतिग्रहनिवृत्तिश्च त्रिःस्नानं
मौनधारणम्
देवतातिथिपूजा च धर्मोऽयं वनवासिनाम् १८
सर्वारंभपरित्यागो भैक्षान्नं वृत्तमूलता
निष्परिग्रहता द्रो हः समता सर्वजन्तुषु १९
प्रियाप्रियपरिष्वङ्गः सुखदुःखाविकारिता स बाह्याभ्यन्तराशौचं नियमो व्रतकारिता २०
सर्वेन्द्रि यसमाहारो धारणाध्याननित्यता

भावशुद्धिस्तथेत्येवं परिव्राड्धर्म
उच्यते २१
अहिंसा सत्यवादश्च सत्यं शौचं दया क्षमा
वर्णिनां लिङ्गिनाञ्चैव सामान्यो धर्म
उच्यते २२
स्वज्ञानं हृदि सर्वेषां धर्मोऽयं
वर्णिलिङ्गिनाम्
उदृष्टार्थो द्विविधः प्रोक्तो
दृष्टार्थश्च द्वितीयकः २३
उभयार्थस्तृतीयश्च न्यायमूलश्चतुर्थकः उभयाव्यवहारश्च दंडधारणमेव च २४
तुल्यार्थानां विकल्पःस्यान्न्यायमूलः प्रकीर्त्तितः
वेदे तु विदितो धर्मः स्मृतौ तादृश एव तु २५
अनुवाकः श्रुतिसूक्तं कार्यार्थमिति मानवाः
तदर्थश्च प्रयासोऽयं स च सेव्यः फलार्थिना २६
उक्तः पञ्च विधो धर्मः श्रेयोऽभ्युदयहेतुकः
पुरुषाणां यथायोगं स च सेव्यः फलार्थिना २७
सद्यस्तु प्रौढबालायामन्यथा वत्सराच्छचिः
प्रदाता यां त्रिरात्रेण दत्तायां

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Reference:

"Pulastya Smriti," in Shastri, Rajguru Haridatt, ed., *The Smriti Sandarbha: Collection of Thirteen Dharmashastric Texts by Maharshis, Vol. IV*,
Delhi: Nag Publishers, 1988, pp. 2134-2136.